

samom Marxu, i po njemu drugima, samo kao prestanak „spekulacije pri zbiljskom životu“ i početak „zbiljske, pozitivne znanosti, prikaza praktičkog posvjedočenja činom (Betätigung), praktičkog razvojnog procesa ljudi“, „zbiljskog znanja“, dok „samostalna filozofija gubi s prikazom zbilje svoj medij egzistencije“ [Die deutsche Ideologie, MEW 3, Dietz, Berlin 1959, str. 27, ili sad i novo objavljeni tekst prve, nikad dovršene glave „Njemačke ideolo-

---

mentu „teorije“,] — upućeni, zbog i radi koje jesu „bitak“ (kvaliteta, kvantiteta, mjera) i „pojam“ (subjektivni, objektivni, apsolutni). Naravno, pri tom se Hegelov „pojam“ bitno modificira, kao što se, s obzirom na čitav sistem, modificira „duh“ (subjektivni, objektivni, apsolutni), te su samo nešto jednostrano i suprotstavljeno „bitku“ odnosno „prirodi“, dok je njihova istina i jedinstvo: „zbilja“ odnosno „zbiljski čovjek i zbiljski ljudski rod (Menschengattung)“ (MEW 2, str. 147). Ovaj primat „zbilje“, koja je u Hegela tek posredni član na putu od „bitka“ k „pojmu“, govori o formuli „realiziranja“, „ozbiljenja“ filozofije koje je ujedno njen „gubitak“ (Verlust). Za Marxa na razini doktorske disertacije (1839, 1840—41, ožujak) ovaj primat nije ništa nefilozofijsko, nego proizlazi kao *nužni slijedeći korak* iz bitne konstrukcije unutarnjeg principa filozofijskog sistema kao filozofijskog, to jest za Marxa „teorijskog“ u praksi filozofije, koja je ono što se ima poduzeti kao navlastito djelo „učenika“ Hegela. [Usporedi za sve: primjedba 2, prvog dijela, IV glave Marxove disertacije, MEW Ergänzungsbd., Erster T., Dietz, Berlin 1968, str. 326—330, posebno: 328]. Primat „zbilje“ pred „bitkom“ i „pojmom“ unutar njihova jedinstva i totaliteta prisutan je još i u Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Einleitung (prosinac 1843— siječanj 1844) i u Heilige Familie (početak rujna 1844— druga polovica studenog 1844). Filozofija se ne može ukiniti, a da se ne ozbilji; ona se ne može ozbiljiti a da se ne ukine (MEW 1. str. 384, posebno: 391). „Nije dovoljno da misao tjera [ili: tiska, drängt, V. S.] k zbilji, zbilja mora sama tjerati k misli“ (l. c., str. 386). — Nasuprot Strausa i Bruna Bauera smatra Marx da „kritiku Hegelove spekulacije i odatle svake metafizike“ treba izvršiti preko kritike „apsolutnog duha“, dakle ne padajući ispred „Hegelova stajališta“, a „apsolutni duh“ je „metafizički travestirano [pruženo] jedinstvo“ prirode i duha = „zbiljski čovjek ili zbiljski rod“ (MEW 2, Dietz, Berlin 1959, str. 147).